

Democratische vermoeidheid bedreigt klimaatbeleid

DUURZAAMHEID BEGINT BIJ JEZELF

Tekst: Elise de Waal
Beeld: ANP Foto

Duurzaam bouwen en wonen, zonne- en windenergie, minder CO₂-uitstoot: Nederland neemt maatregelen om te voldoen aan internationale afspraken over het klimaat. Maar is dat het klimaat alleen een zaak voor overheid en bedrijfsleven? Of wordt er ook iets van burgers zelf gevraagd?

Wie de klimaatplannen van regeringspartij VVD volgt, kan de indruk krijgen dat klimaatbeleid geen directe gevolgen voor burgers hoeft te hebben. De partij vindt een beter klimaat weliswaar erg belangrijk, maar meent dat een klimaatbeleid dat gericht is op het terugdringen van de opwarming van de aarde prima samen kan gaan met economische groei. Anders dan de VVD realiseren steeds meer burgers zich echter dat de huidige economie met de bijhorende

groei en consumptie wel degelijk bijdraagt aan een verslechtering van het klimaat. Onder hen niet op de laatste plaats de jongeren die afgelopen weken in tal van Europese landen de straat opgingen om te betogen voor een beter klimaatbeleid. Deze 'klimaatpijbelars' kregen intussen het verwijt van hypocrisie over zich heen: een deel van hen gaat jaarlijks meerdere keren op vliegvakantie of stilt zijn honger bij McDonald's. Een kern van waarheid zit daar natuurlijk wel in. Vliegen en veel vlees eten zijn zeker niet duurzaam. Die

kritiek treft niet alleen jongeren maar ouderen evenzeer. Een recent rapport van onderzoeksbureau I&O Research laat zien en andere onderzoeken laten zien dat Nederlanders van alle leeftijden nog flinke stappen kunnen zetten in het verduurzamen van hun levensstijl.

Lokale kansen

De vraag is intussen wel: hoe duurzaam willen en kunnen burgers zelf zijn? Volgens Gijs van Oenen, auteur van het boek *De Overspannen Democratie* en docent sociale

Klimaatpijbelars in actie.

en politieke filosofie, zijn er grenzen aan actief burgerschap. Hij ziet mogelijkheden in het deelnemen aan kleinschalige projecten in het publieke domein, bijvoorbeeld het aanschaffen en exploiteren van zonnepanelen en windmolens. Burgers zien dan eerder dan bij allerlei grootschalige projecten terug wat er met hun inbreng gebeurt. Kleinschalige projecten zijn overzichtelijk. Dat helt burgers om zich beter te kunnen inleven in mensen met andere ideeën en belangen. Bij grootschalige projecten is dat moeilijker.

De Vlaamse filosoof Ignaas Devisch stelt dat je inleven in anderen – empathie – moeilijker wordt naarmate de fysieke en/of emotionele afstand tot die anderen groter is. Mogelijk geven mensen daardoor eerder geld aan slachtoffers van natuurrampen dan dat zij hun eigen consumptiegedrag zouden veranderen vanwege het klimaat. Denk aan de aanschaf van kleding: kledingproductie is wereldwijd verantwoordelijk voor drie procent van de CO₂-uitstoot, maar daar merkt de Nederlandse consument weinig van.

Ook volgens David Renkema, voormalig directeur van de in 2018 opgeheven oecumenische stichting Oikos, kun je burgers goed betrekken in projecten op regionaal en lokaal vlak. In zijn boek *Geloven in een betere wereld* beschrijft Renkema hoe Oikos onder andere in moestuinen, groene kerken en initiatieven voor duurzamere energievoorziening een grote persoonlijke betrokkenheid zag. Bij dergelijke projecten is het volgens hem wel belangrijk om ervoor te zorgen dat burgers enerzijds niet overbelast raken maar dat de mondiale context ook niet uit het oog wordt verloren. Renkema spreekt in dit verband over de noodzaak van wat hij noemt ‘pleisterplaatsen’. Dergelijke plekken – denk aan bezinningscentra, kerken, kloosters – bieden mensen ruimte voor bezinning, reflectie en moreel beraad. Deze plekken zouden zich veel meer dan nu gebruikelijk is, kunnen richten op maatschappelijke kwesties. De ‘groene kerken’ vormen intussen al wel een geslaagd voorbeeld van wat Renkema beoogt.

Groene gelijkheid

Bewustwording en kennis helpen dus bij

het maken van duurzame keuzes. Volgens hoogleraar ethiek van waterengineering Neelke Doorn kunnen we er echter niet zonder meer vanuit gaan dat iedereen over voldoende kennis en vaardigheden beschikt om goede keuzes te maken. Als de overheid met dit gegeven geen rekening mee houdt, kan dat volgens haar leiden tot grote ongelijkheid in die zin dat sommige wijken veel klimaatbestendiger zullen zijn dan andere.

Naast het deelnemen aan duurzame wijkinitiatieven vraagt duurzaam leven ook om het maken van veel andere keuzes. Volgens Van Oenen is dit mede het gevolg van het neoliberale denken. Neoliberalen koesteren het idee van de maakbare samenleving. Bovendien is de markt steeds belangrijker is geworden. Burgers moeten daarom voortdurend afwegingen maken. Bijvoorbeeld: welk keurmerk is bijvoorbeeld het meest betrouwbaar? Waarop kun je letten bij het kopen van kleding en hoe reis ik het meest duurzaam naar mijn vakantieadres? Het kan lastig zijn om dergelijke zaken uit te zoeken, zeker voor de 18 procent van de Nederlandse bevolking die laaggeletterd is. Of een gebrek aan leesvaardigheden altijd de oorzaak is van te weinig kennis is overigens onduidelijk. Uit het genoemde onderzoek van I&O Research blijkt wel dat er een groep in de samenleving bestaat die behoefte heeft aan meer hulp. Zo zegt 28 procent van de ondervraagden dat verslechtering van het klimaat voor hen een te groot probleem is, maar ze weten niet hoe ze zelf aan een verbetering van het klimaat zouden kunnen bijdragen. Ook geeft 37 procent aan zich duurzamer te gaan gedragen als de overheid hen meer informatie zou geven en hen daarbij zou helpen. Opvallend is daarnaast de geringe kennis over de rol van de mens in klimaatverandering. 16 procent denkt dat de mens niet verantwoordelijk is voor opwarming van de aarde. 3 procent twijfelt aan die verantwoordelijkheid. En ondanks het feit dat veel mensen zich zorgen maken over de opwarming van de aarde, blijken deze zorgen de laatste maanden weer af te nemen. Waar begin januari van dit jaar nog 78 procent zich zorgen maakte over klimaatverandering, was dat eind februari gezakt naar 65 procent.

Klimaatapathie

Waar deze scepsis vandaan komt, is niet helemaal duidelijk. David Renkema noemt als mogelijke oorzaak wetenschappers en politici die twijfel zaaien over klimaatverandering. Denk in ons land aan iemand als Thierry Baudet. Ook de bovengenoemde democratische vermoeidheid kan een rol kunnen spelen. De afgelopen jaren is in Nederland steeds meer nadruk gelegd op zelfredzaamheid. Dus vragen heel veel verschillende zaken om de betrokkenheid en aandacht van burgers. Los daarvan kun je je afvragen of een overheid die sterk op economische groei en de markt gericht is, zelf wel het goede voorbeeld geeft. Jaren hebben politici de burgers voorgehouden dat particuliere consumptie het beste antwoord is op economische crises. Groei van de economie en van de koopkracht worden in de media steevast als iets positiefs voorgesteld. Wanneer luchthavens van de overheid steeds mogen uitbreiden, is het toch niet gek dat burgers zich afvragen hoeveel zin het heeft om hun eigen leefstijl aan te passen? Begrijpelijk is ook het argument dat onze aanpassingen niets uithalen als ook andere landen zich niet aan de regels houden. Betekent dit alles dat we moeten vervallen in een apathische houding ten opzichte van onze eigen verantwoordelijkheid? Wie die vraag met ja beantwoordt, ontkent dat mensen ook zelf een verschil kunnen maken voor het klimaat. Met meer aandacht leven kan wel degelijk een begin zijn. Wie dat doet, zal zich realiseren dat achter elke mega-aanbieding van 70 procent korting leed schuilgaat, van zowel mensen als dieren. Mensen die zelf niet kunnen rondkomen van de productie van al die goedkope producten. Dieren die evenzeer worden uitgebuit. Daar komt nog bij dat veel goedkope spullen zijn gemaakt van niet-herbruikbaar plastic. Duurzaamheid hangt niet alleen van anderen – overheid en bedrijfsleven – af, maar begint bij jezelf. ●

Elise de Waal studeert journalistiek aan de Christelijke Hogeschool Ede en loopt stage bij de redactie van Volzin.